

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
Андрій ОСТРЯНКО

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РИТОРИКА

Галузь знань – D – Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність – D8 – Право
Освітній ступінь – бакалавр
Форма навчання – денна/заочна
Форма підсумкового контролю – залік

2025 – 2026 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від 29 серпня 2025 року

Розробники: Юда Лариса Анатоліївна, кандидат пед. наук, доц. кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Мета навчальної дисципліни

«Риторика» призначена для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю 08 «Право», галузь знань 081 «Право» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Вона є нормативною дисципліною. Опанування даною дисципліною сприяє формуванню риторичної компетенції здобувачів освіти, навчає прийомів підготовки та виголошення промови. У процесі навчання риторики, окрім цільового та змістовного компонентів, увага приділяється опануванню понять, термінів, правил, законів риторики, їх розвитку в різні історичні епохи.

Конспективний виклад теоретичних основ риторики доповнюється методичними рекомендаціями, завданнями та вправами. Саме вони допомагають здобувачам освіти виробити та закріпити необхідні риторичні вміння й навички. Майбутній фахівець, який володіє риторичними знаннями, навичками й уміннями, почуватиме себе впевнено у різних ситуаціях ділового, соціального та професійного спілкування.

Метою навчальної дисципліни «Риторика» є сформувати уявлення здобувачів освіти про риторику як елемент культури, розкрити загальні особливості мовленнєвої поведінки, навчити майбутніх фахівців права вільно висловлювати свої думки, будувати промову відповідно до комунікативної ситуації.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- вивчення загальної теорії, історії риторики, ораторського мистецтва, красномовства;
- з'ясування функцій мовлення та спілкування, їх складових;
- дослідження загальних ознак мовної культури та елементів художності мовлення;
- оволодіння навичками підготовки та публічного виголошення промов;
- оволодіння технікою мовлення у єдності її елементів;
- опанування особливостями юридичної риторики.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	3	3
Кількість годин:		
- лекції	12	8
- практичні / семінарські	10	2
- лабораторні		
- індивідуальні завдання		
- самостійна робота студента	68	80

Статус навчальної дисципліни: нормативна

Передумови для вивчення дисципліни: основи риторичного мистецтва, комунікативні навички, які отримали здобувачі освіти під час отримання базового навчання; потреба у набутті теоретичних знань і практичних умінь і навичок у комунікації під час опанування предметів освітньої програми «Право», формування гнучких навичок (Soft Skills) у здобувачів освіти для успішної реалізації здобутих умінь і навичок під час навчання та у подальшій професійній діяльності.

Очікувані результати навчання

Здобувачі освіти повинні сформувати необхідні загальні та професійні компетентності відповідно до вимог освітньої програми:

Шифр згідно ОПШ	Компетентності
ЗК 2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово.
ЗК 6	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК 7	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК 10	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
ЗК 15	Прагнення до збереження навколишнього середовища.
СК 3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.
СК 11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
СК 12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.
СК 16	Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.
ПРН 10	Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію.
ПРН 11	Володіти базовими навичками риторики.
ПРН 12	Доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.
ПРН 13	Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту
ПРН 17	Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.

Бакалавр повинен знати:

- базові поняття курсу (красномовство, риторика, ораторське мистецтво, комунікативна компетенція)
- інструментарій ораторського мистецтва;
- основи ефективної комунікації;
- роль ораторського мистецтва та культури мовлення у праній діяльності;
- логічну структуру аргументації;
- мовні засоби, що визначають красномовство та мовленнєву культуру юриста;
- особливості судової риторики.

вміти:

- переконливо викладати власні думки;
- вести полеміку чи дискусію;
- володіти культурою мовлення усною чи письмовою;
- вільно спілкуватися з громадянами;
- застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	включно з					усього	включно з				
		л	пр	лаб	ін	срс		л	п	лаб	ін	срс
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Предметна сфера сучасного ораторського мистецтва	9	1	-	-	-	8	11	1	-	-	-	10
Тема 2. Історичний розвиток риторики і красномовства	10	2	-	-	-	8	11	1	-	-	-	10
Тема 3. Розвиток ораторського мистецтва в Україні	11	1	2	-	-	8	10	-	-	-	-	10
Тема 4. Види красномовства та сфери його застосування	12	2	2	-	-	8	10					10
Разом за змістовим модулем 1	42	6	4	-	-	32	42	2	-	-	-	40
Змістовий модуль 2.												
Тема 5. Методика підготовки та виголошення промови	14	2	2	-	-	10	12	2	2	-	-	10
Тема 6. Структура ораторського твору	9	1	-	-	-	8	12	2	-	-	-	10
Тема 7. Юридичне красномовство: жанри і специфіка	14	2	2	-	-	10	10	2	-	-	-	10
Тема 8. Мистецтво переконання. Політичне красномовство	11	1	2	-	-	8						
Разом за змістовим модулем 2	48	6	6	-	-	36	38	6	2	-	-	30
Усього годин	90	12	14	-	-	60	90	8	2			80

Форми та методи контролю навчальних досягнень

Поточний контроль: його завданням є перевірка вивченого здобувачем освіти матеріалу, визначення ступеня його засвоєння, вироблення навчальних та дослідницьких навичок, формування вміння самостійної роботи з текстами та спроможності їх осмислення і інтерпретації; а також вироблення навичок письмової та усної самопрезентації.

Поточний контроль здійснюється за трьома напрямками:

– контроль за систематичністю та активністю роботи на практичних заняттях;

– контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання поза рамками аудиторних занять;

– контроль за рівнем засвоєння та творчого опрацювання у вигляді індивідуальних завдань (практична робота, презентація, самопрезентація, індивідуальні виступи, участь у рольових іграх).

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання можуть бути:

- залік;
- наукові повідомлення
- студентські проекти, презентації та виступи на практичних заняттях, наукових заходах, кураторських і виховних годинах;
- усна відповідь;
- самостійна письмова робота;
- участь у рольових іграх;
- інтерактивні заходи за участю здобувачів освіти;
- командні проекти;
- різні жанри промов;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- творча робота студентів, участь у творчих проектах;
- персональні досягнення студентів в галузі риторики;
- обов'язковий заліковий публічний виступ.

Підсумковий контроль: здійснюється наприкінці вивчення курсу у формі заліку. Здобувач освіти допускається до підсумкового контролю за умови виконання не менш як на задовільну оцінку усіх проміжних форм контролю, передбачених поточним семестровим навчальним планом.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі. Форма проведення заліку – комбінована.

	Поточне тестування та самостійна робота								Сума
	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				
Тема	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	100
Бали	8	13	13	13	13	13	14	13	100

Критерії оцінювання результатів навчання:

а) відповідь на практичному занятті (до 5 балів)

б) самостійна робота (до 6-7 балів)

в) індивідуальні завдання (до 2 балів)

Відповідь на практичному занятті оцінюється за наступними критеріями:

5 балів – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні практичних завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання. Відповідь на занятті супроводжується демонстрацією наочності або проведенням власного майстер-класу, мультимедійної презентацією. Практичне завдання виконане повністю відповідно до встановлених вимог.

4 бали – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні практичних завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання. Практичне завдання виконане, але відсутня наочність.

3 бали – студент вільно володіє навчальним матеріалом, формулює нескладні висновки, може узагальнювати набуті знання і частково застосовувати їх у вирішенні практичних на достатньому рівні. Практичне завдання виконане частково та має несуттєві помилки.

2 бали – студент загалом самостійно відтворює програмний матеріал, може дати стислу характеристику питання, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є певні неточності як у відтворенні матеріалу, так і у висновках, аргументація низька, використання набутих знань у вирішенні практичних завдань на низькому рівні. Практичне завдання виконане поверхово без урахування встановлених вимог.

1 бал – студент з допомогою з конспекту відтворює програмний матеріал, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, є невиконані завдання, не може зробити висновки, низька аргументація, використання набутих знань у вирішенні практичних завдань на низькому рівні. Практичне завдання виконане поверхово без урахування встановлених вимог.

Самостійна робота з курсу «Риторика» включає ведення конспекту практичного заняття, виконання письмових та творчих завдань, підготовку відеопрезентацій та доповідей для їх супроводу, проведення рольових ігор та участь у них, проголошення залікової промови.

Самостійна робота оцінюється від до 7 балів.

Ведення конспекту практичного заняття оцінюється за наступними критеріями:

- повнота, охайність і грамотність ведення конспекту;
- наявність теоретичного матеріалу (рукописний варіант) практичного заняття;
- виконання тестів і практичних завдань відповідно до теми практичного заняття.

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад теорії і практики риторики;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконати індивідуальне завдання
- самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до заліку. Студент, який не підготував самостійну роботу, до заліку не опускається.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дефлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Індивідуальні завдання

1. Підготувати письмове повідомлення на тему: «Секрети майстерності Цицерона».
2. Письмово підготувати повідомлення на тему: «Риторика» Аристотеля як вершина давньогрецького красномовства».
3. Зробіть референс одного з розділів «Риторики» Ф. Прокоповича: «Про риторичне мистецтво»; «Про похвалу красномовству передусім, про переваги»; «Про корисність красномовства».
4. Знайдіть відеоприклади виступів сучасних риторів, прокоментуйте секрети їх успіху.
5. Пригадайте подію, яка Вам найбільше запам'яталася. Опишіть її, зробивши свою розповідь ілюстрацією до відомого вислову: «Заговори, щоб я тебе побачив»(Сократ).
6. Підготуйте сомопрезентацію на тему: «Я – студент ХХІ століття».
7. Розкрийте тему «Риторика в житті студента», використовуючи подані прислів'я та приказки: Умій сказати, мій і змовчати. Шабля ранило тіло, а слово – душу. Слово старше ніж гроші. Народ скаже – як зав'яже. Не говори, що знаєш, Але знай, що говориш. Не оби з писки халяву. І від солодких слів буває гірко.
8. Самостійно складіть і запишіть алгоритм підготовки промови. Аргументуйте, які етапи підготовки є складними саме для Вас і чому.
9. Складіть, запишіть і виголосіть вступну частину до однієї з наведених нижче тем. Пам'ятайте, що завдання вступу – викликати зацікавлення:
 - «Чи буває гарне потворним?», використавши ілюстрацію (Чоловік подарував дружині діамантове кільце, маючи на думці: вона така некрасива, то хоча б, щось на ній буде красивим);
 - «Викладач очима студента», залучивши жартівливе зауваження, яке сформулював один студент: «Викладачі бувають трьох видів, яких не видів, і яких взагалі ніколи б не видів»;
 - «Сьогодні модно вести здоровий спосіб життя», зацитувавши відому фразу: «істина у вині, а здоров'я у воді».
10. Складіть поради «Як неправильно виголошувати промову».
11. Напишіть текст промови на тему: «Правосуддя у нашому житті».
12. Знайдіть відео на теми: «Юридична риторика», «Судове красномовство», «Обвинувачувальна промова», «Виступ адвоката», продемонструйте і прокоментуйте.
13. Знайдіть відео на теми: «», «Судове красномовство», «Обвинувачувальна промова», «Виступ адвоката», продемонструйте і прокоментуйте.
14. Підготуйте випускную промову на тему, яка Вам близька. Під час підготовки і виголошення врахуйте засоби, прийоми і методи красномовства (6–7 хв.).

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Становлення національної мовної особистості. Підготувати повідомлення про психолінгвальну природу мовної особистості.	8
2	Ораторське мистецтво Давнього Світу Теоретичні питання: 1. Домінування риторичного начала в жанровому складі шумерської літератури. 2. Судове красномовство Давнього Єгипту. 3. Індійські веди. 4. Політична риторика Давньої Індії. 5. Поняття Високого Неба Конфуція. Завдання: підготовка проєкту, який включає теоретичну доповідь (5-6 хв.), мультимедійну або відеопрезентацію.	8
3	Розвиток ораторського мистецтва в Україні Теми наукових повідомлень: «Ораторське та літературне мистецтво Кирила Туровського»; «Києво-Могилянська академія як центр розвитку вітчизняної риторики»; «Феофан Прокопович – основоположник української риторики»; «Становлення української юридичної риторики у ХІХ столітті»; «Риторичне мистецтво в сучасній Україні». Завдання: підготовка проєкту, який включає теоретичну доповідь (5-6 хв.), мультимедійну або відеопрезентацію. Мультимедійна презентація від 8 до 15 слайдів.	8
4	Види красномовства та сфери його застосування Завдання для самостійної роботи: Прочитайте статтю: Самойлова І.В. Подвойська О.В. Лексичні особливості політичних промов // Філологічні науки. Книга 1. С.235–238. Знайдіть приклади різних видів промов. Ознайомтесь з текстами промов і проаналізуйте їх по схемі.	8
5	Прийоми, методи та етапи підготовки промови Завдання для самостійної роботи: <ul style="list-style-type: none"> – кожному здобувачу освіти необхідно обрати тему майбутнього виступу (тема може бути обрана як самим здобувачем, так і запропонована викладачем); – розробити план майбутньої промови; – зібрати відповідний темі матеріал, скласти конспект промови; – розмітити текст знаками партитури; – роботу представити на практичному занятті. 	10
6	Структура ораторського твору Завдання для самостійної роботи:	8

	<ul style="list-style-type: none"> – знайдіть в Інтернеті відеоприкладі емоційних прийомів, законів логіки, психологічної і логічної мотивації; – знайдіть приклади застосування елементів художності та літературних прийомів в мові оратора; – проілюструйте свої відповіді на практичному занятті. 	
7	<p>Юридичне красномовство: жанри і специфіка Завдання для самостійної роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вивчити досвід проведення рольових ігор з риторики на юридичну тематику; – розробити рольову гру з використанням юридичної риторики (виступ в суді адвоката, прокурора, учасників процесу); – представити рольову гру на практичному занятті. 	10
8	<p>Мистецтво переконання. Політичне красномовство Завдання для самостійної роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виголосити промову на одну із обраних тем (промова обов'язкова складова заліку); – взаємоаналіз підготовлених т виголошених промов. 	8
Усього годин на самостійну роботу		68

Матеріально-технічне забезпечення

Навчальна програма курсу «Риторика», робоча програма курсу «Риторика», теми семінарських занять, завдання для індивідуальної роботи, завдання для самостійної роботи, перелік питань для заліку, мультимедійний проектор, екран, інтерактивна дошка, фліпчарт, фломастери, стікери.

Рекомендовані інформаційні джерела **Основна література:**

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика: навчальний посібник. Львів: Світ, 2001. 240 с.
2. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник. Видання 2-ге. Київ: КНЕУ, 2006. 384 с.
3. Вандишев В.М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2006. 264 с.
4. Кацавець Р. Ораторське мистецтво. Підручник. Київ: Алеута, 2015. 238 с.
5. Коваленко С.М. Сучасна риторика: Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 184 с.
6. Лісовський П.М. Суспільна риторика: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2012. 244 с.
7. Мова української юриспруденції: Навчальний посібник. Харків: «Право», 2020. 330 с.
8. Навчально-методичний посібник з курсів «Основи риторики» та «Професійна риторика» / укл. Гузенко І.І. Львів, 2014. 328 с.
9. Мова української юриспруденції / Пивоваров В.М., Єрахторіна О.М., Лисенко О.А. Харків: Право, 2020. 330 с.
10. Куньч З. Риторика: підручник. 2-ге вид. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 496 с.
11. Куньч З. Риторичний практикум: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 2012 с.
12. Олійник О.Б. Основи ораторської майстерності: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2010. 181 с.

13. Олійник О.Б. Риторика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 170 с.
14. Олійник О.Б. Сучасна ділова риторика: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2010. 166 с.
15. Ораторське мистецтво: підручник / М.П.Требін, Г.П.Клімова, Н.П. Осипова[та ін.]; за ред.: М.П.Требін, Г.П.Клімова, Н.П. Осипова. Харків: Право, 2015. 208 с.
16. Сагач Г.М. Золотослів. Київ: „Райдуга”, 1993. 378 с.
17. Сагач Г.М. Риторика. Київ: Ін. Юре, 2000, 567 с.
18. Чабан Н.І. навчально-методичний посібник з риторики. Херсон, 2007. 106 с.
19. Юда Л.А. Риторика як засіб формування гнучких навичок (Soft skills) здобувачів освіти у закладах вищої освіти. Матеріали науково-практичної конференції «Восьмі Фльорівські читання». Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2023. С. 188–192.

Додаткова література:

20. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. Київ, 2004. 344 с.
21. Бондаренко П.С. Судова промова. Львів, 1972.
22. Вандишев В.М. Риторика. К.: Кондор, 2003.
23. Денисюк С.Г. Комунікологія: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2015. 102 с.
24. Колотілова Н.А. Риторика: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007.232с.
25. Коні А. Як привернути й утримати увагу аудиторії. *Закон і бізнес*. 2004. 4-10 вересня (№ 36). С.17.
26. Мазур Р. Публічний виступ: психолого-емоційні засади. *Наука і суспільство*. 2011. № 11/12. С. 27–32.
27. Онуфрієнко Г.С. Риторика: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
28. Ораторське мистецтво: навчально-методичний посібник за ред. І.М. Плотницької, О.П.Левченко. 2-ге вид. Київ: НАДУ, 2011. 128 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті (юридична риторика, Судово-юридична газета, промови, мотиваційні виступи, корисне відео):

29. https://www.youtube.com/watch?v=LgB6u4t_s0
30. <https://org.dn.court.gov.ua/sud0538/pres-centr/general/674136/>
31. <https://sud.ua/>
32. https://www.google.com/search?rlz=1C1A0HY_ruUA736UA736&biw=1920&bih=946&sxsrf=ALeKk01f1sc8R-RtJr0spOQRoXoE1L5JsQ%3A1583130040946&ei=uKVcXtK1OYS53APzrKjIAQ&q=кращі+виступи+з+риторики+відео&oq=кращі+виступи+з+риторики+відео&gs_l=psy-ab.3...9676.28830..29222...2.2..3.140.6
33. <https://www.youtube.com/watch?v=7-lhmdeBPFQ>
https://www.youtube.com/watch?v=1_IGrSjYrek
34. Фізична підготовка до публічного виступу. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=dccgkJVgtpI>
35. Макс Прудеус. 10 порад для красної української мови. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=t7z4A9j37fg>
36. Макс Прудеус Суржик: найчастіші помилки. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=A12In0MORJg&t=42s>
37. Техніка мовлення оратора. URL:
<https://www.google.com/search?q=%D0%94%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%BB%D1%>